

Прикордонне співробітництво регіонів. Протидія нелегальній міграції. Трудова та інтелектуальна міграція

ПРОБЛЕМИ ПРАВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ГІДНУ ПРАЦЮ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КУРСУ УКРАЇНИ

Амелічева Лілія Петрівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

В умовах глобалізації та євроінтеграції сучасні міграційні процеси прямо чи опосередковано пов'язані із працею трудових мігрантів як в межах однієї країни, так і за кордоном. Нині трудові мігранти є важливою чисельною частиною суспільства в багатьох країнах світу, адже за даними МОП у 2018 році їхня кількість у світі склала 164 млн. осіб²⁶⁰. Вони підтримують основні галузі економіки, зокрема, сільське господарство, обслуговування й ін. Трудові мігранти, як й усі інші працівники, прагнуть до праці із гідними умовами, що забезпечують їм професійний розвиток, трудову честь і гідність, справедливу заробітну плату, належний рівень охорони здоров'я, соціального захисту й ін. Однак, їхні трудові права не завжди забезпечені й захищені на ринку праці багатьох країн світу, що обумовлено обмеженою спроможністю урядів вживати ефективні засоби щодо транскордонної мобільності трудового потенціалу, зокрема, й засоби правового характеру. Нерідко уряди цих країн через розрізнений характер багатосторонньої системи міграції, взагалі її розглядають як витратну «токсичну проблему»²⁶¹.

Що ж до України, то цілком можна погодитися з думкою вчених трудового права Г.І. Чанишевою, І.В. Лагутіною, Є.В. Красновим, О.А. Трюхан

²⁶⁰ New ILO figures show 164 million people are migrant workers. 05 December 2018. ILO. Website. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_652106/lang--en/index.htm.

²⁶¹ Promoting decent work for migrant workers. ILO. Website. URL: Global Forum on Migration and Development (Geneva, Switzerland on 5 February 2015), P. 4. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_344703.pdf.

та ін. про те, що хоча формально зобов'язання нашої держави за міжнародними договорами, положеннями Конституції та законів України і передбачають надання рівного доступу до комплексу основних трудових прав усім легальним мешканцям країни, мігранти все рівно позбавлені можливостей повною мірою скористатися своїми правами через відсутність належних механізмів імплементації та суперечливе тлумачення щодо застосування цих положень. Відтак мігранти виявилися незахищеними від економічної та соціальної маргіналізації²⁶². Отже, така маргіналізація та гідна праця трудових мігрантів – явища несумісні. І це проблема не лише України, на жаль.

Метою даної роботи є висвітлення загальнотеоретичних засад трудової міграції як відносно нового поняття у трудовому праві, виявлення деяких проблем правового регулювання праці трудових мігрантів за міжнародними стандартами праці й національним трудовим законодавством у світлі концепції гідної праці.

Отже, враховуючи, що для України явище трудової міграції достатньо нове, з'ясуємо його змістовне наповнення, аналізуючи спеціальну юридичну літературу.

Так, в юридичній енциклопедичній літературі під трудовою міграцією (лат. *migratio* – переселення) розуміється соціально-правове явище, яке характеризується переміщенням працездатного населення як усередині країни, так і за її межами під впливом негативних економічних чинників у пошуках роботи на певний термін. Як вірно зауважує М.М. Шумило, важливою особливістю трудової міграції є збереження постійного зв'язку мігранта з країною походження, а однією з основних ознак трудової міграції фізичних осіб є перетинання державних кордонів або меж адміністративно-територіальних

²⁶² Чанишева Г. І. Та ін. Місце трудових та соціально-забезпечувальних прав у системі прав людини. *Наук. праці Нац. ун-ту «ОЮА»*. Т. 17 / голов. ред. С. В. Ківалов; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса. 2015. С. 216. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/6658>

одиниць: держави, області, міста, району тощо. На цій підставі вирізняють зовнішню (міжнародну) та внутрішню трудову міграцію²⁶³.

На думку О.А. Трюхан, з якою цілком погоджується і автор, трудову міграцію слід розглядати у значенні права на трудову міграцію. Вчена зауважує, що до змісту права на трудову міграцію входять: право приймати реально запропоновану роботу; право вільно пересуватися в цих цілях по території держав-членів співтовариства; право знаходитися в одній з держав-членів співтовариства, займаючись трудовою діяльністю відповідно до законодавства, що регулює зайнятість громадян даної держави співтовариства; право залишатися на території однієї з держав-членів співтовариства після завершення трудової діяльності в цій державі на визначених співтовариством умовах.

У світлі концепції гідної праці, ініційованої МОП як спеціалізованої інституції ООН²⁶⁴, необхідно доповнити перелік правоможностей права на трудову міграцію, запропонований О.А. Трюхан, і правом трудових мігрантів на гідні умови праці (або на гідну працю). Адже, забезпечення гідної праці для всіх, у тому числі трудових мігрантів, є однією з найважливіших цілей майбутнього розвитку світової спільноти, що задекларовані у вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку на Саміті ООН зі сталого розвитку у підсумковому документі «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» (далі – Цілі Сталого Розвитку або ЦСР)²⁶⁵. А саме, ціль 8 ЦСР – сприяти сталому, інклюзивному та стійкому економічному зростанню, повній та продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.

Візія подальшої стратегії євроінтеграції України, що базується на положеннях «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та

²⁶³ Велика українська юридична енциклопедія. У 20-ти томах. Том 11. Трудове право. Право. 2018. 693-694.

²⁶⁴ Достойный труд. Доклад Генерального директора Международного бюро труда (МБТ) на 87-й сессии Международной конференции труда. Женева: Международная организация труда, 1999. 58 с.

²⁶⁵ Доклад о Целях в области устойчивого развития. 2017 г. Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк. С. 7.

URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2017/TheSustainableDevelopmentGoalsReport2017_Russian.pdf.

Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони» від 27.06.2014 також має вплив на сферу забезпечення й захисту права кожного на гідну працю, зокрема й працюючого мігранта в Україні. Так, у ст. ст. 419, 420 Глави 21 «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей» цієї Угоди встановлене зобов'язання Сторін посилити діалог та співробітництво щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації.

Далі слід зауважити, що розуміється під правом на гідну працю кожного, зокрема, працюючого мігранта. На думку В.В Жернакова, з якою не можна не погодитися, у праві кожного на гідну працю можна виокремлювати такі складові, як право на гідні умови праці, право на гідну оплату праці, право на трудову честь і ділову репутацію, право на об'єктивну оцінку результатів трудової діяльності і можливість на цій основі кар'єрного росту; право на особисту недоторканість і недискримінацію тощо²⁶⁶. Враховуючи контекст даного дослідження, до складових права на гідну працю, запропонованих зазначеним вченим, можна було б додати й ще одну важливу складову – право на трудову мобільність з метою посилення повної та продуктивної зайнятості, враховуючи активні глобалізаційні та євроінтеграційні процеси в економіці.

Хоча трудова міграція для України є достатньо новим явищем, проте національна нормативно-правова база, яка регулює трудові відносини з трудовими мігрантами є ваговою, чисельною та різноманітною.

Так, трудові відносини з іноземцями або апатридами в Україні регулюються ст. 26 Конституції України, положеннями ратифікованих нашою державою міжнародних та європейських стандартів праці таких, як: Конвенція ООН «Про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей» від 1990 року, Конвенції МОП № 97 «Про працівників мігрантів» 1949 року, № 143

²⁶⁶ Жернаков В.В. Право на гідну працю: питання формування і забезпечення. *Розвиток трудового права і права соціального забезпечення: теорія і практика* : тези доп. та наук. повідомл. учасників VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 жовт. 2018 р.) / за ред. О. М. Ярошенка. Харків, 2018. С. 98.

«Про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення» 1975 року, № 111 «Про дискримінацію в галузі праці та знань» 1958 року, Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів від 1977 року, Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 року та ін. Відносини з трудової еміграції²⁶⁷ врегульовані двосторонніми міжнародними договорами між Україною та Польщею, Чехією, Італією, Іспанією, Португалією й ін.

Слід зауважити, що правовий статус працівників-мігрантів за чинним КЗпП України та іншим трудовим законодавством є ідентичним із громадянами України, але за умови, якщо перебування іноземця на території України відповідає вимогам Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Закону України «Про зайнятість населення», Закону України «Про імміграцію», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо боротьби з нелегальною міграцією», а також чисельним підзаконними актам, які регламентують питання перебування іноземців в Україні, оформлення для них дозволу на працевлаштування роботодавцями й ін.

Одним із важливих законів, що визначає правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової міграції та соціального захисту громадян України за кордоном (трудовах мігрантів) і членів їхніх сімей, є Закон України «Про зовнішню трудову міграцію». Також слід зауважити деякі підзаконні акти концептуального характеру з питань міграції, зокрема із зовнішньої трудової міграції, а саме: Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року, Програму гідної праці МОП для України на період 2016-2019 рр. й ін.

Вченими трудового права слушно зауважується, що на сьогоднішній день в Україні відсутній базисний законодавчий акт, який би відображав засади всієї державної міграційної політики України. У зв'язку з цим пропонується

²⁶⁷ Трудова еміграція (від. лат. *emigratio* – виселення, переселення) – переселення працездатного населення з країни походження в іншу державу, а також тривале або тимчасове перебування за межами країни походження з метою працевлаштування. Велика українська юридична енциклопедія. У 20-ти томах. Том 11. Трудове право. Право. 2018. С. 693.

прийняття Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України», який дозволить зміцнити механізми захисту прав та інтересів суб'єктів міграційних процесів для покращання демографічної та соціально-економічної ситуації в Україні та зможе розв'язати проблему щодо визначення на законодавчому рівні основних засад державної міграційної політики України та напрямків її реалізації²⁶⁸. Разом із тим, в такому документі, на наш погляд, необхідно було б передбачити і механізм правового забезпечення права на гідну працю трудових мігрантів.

Таким чином, все вищевикладене дозволяє зробити наступні висновки і пропозиції. 1. Ступінь розробки проблематики трудової міграції як відносно нового поняття у трудовому праві є достатньо високою завдяки його багатоаспектності й поліфункціональності. 2. Запропоновано доповнити перелік правоможностей права на трудову міграцію, розроблений О.А. Трюхан, правом трудових мігрантів на гідні умови праці (або на гідну працю). 3. На законодавчому рівні пропонується передбачити механізм правового забезпечення права на гідну працю трудових мігрантів, зокрема, у проекті Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України», який слушно запропоновано розробити вченими трудового права Г.І. Чанишевою, І.В. Лагутіною, Є.В. Красновим, О.А. Трюхан та ін.

ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*Даниліна Юлія Сергіївна,
кандидат юридичних наук, помічник судді,
Східний апеляційний господарський суд*

Конституція України проголошує, що Україна є демократичною, соціальною, правовою державою, діяльність якої спрямована на утвердження та

²⁶⁸ Чанишева Г. І. Та ін. Місце трудових та соціально-забезпечувальних прав у системі прав людини. Наук. праці Нац. ун-ту «ОЮА». Т. 17 / голов. ред. С. В. Ківалов; МОН України, НУ «ОЮА».Одеса. 2015. С. 216. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/6658>